

Opetus- ja kulttuuriministeriö
kirjaamo@minedu.fi
oppivelvollisuus@minedu.fi

Maaseutupolitiikan neuvoston (MANE) sihteeristön lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi oppivelvollisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, VN/1985/2020-OKM-1

Maaseutupolitiikan neuvoston (MANE) sihteeristö pitää hyvinä ja kannatettavina esityksen tavoitteita nostaa nuorten koulutus- ja osaamistasoa sekä varmistaa jokaiselle mahdollisuus toisen asteen tutkinnon suorittamiseen. Koulutus edistää nuoren työllistymistä, pienentää syrjäytymisriskiä ja luo pohjaa osaavan työvoiman saatavuuden paranemiselle. Vaikka koulutustason nousuun on tarvetta, nuorten ikäluokkien koulutustaso ei ole noussut 2010-luvulla. Pelkän perusasteen suorittaneiden miesten osuuden on jopa havaittu kasvaneen 25-34 -vuotiaiden ikäluokassa maaseudulla.

Tavoite aiempaa useamman nuoren suorittamasta toisen asteen tutkinnosta ei kuitenkaan onnistu vain teknisesti päättämällä oppivelvollisuuden nostosta 18 ikävuoteen. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää riittävän varhaisessa vaiheessa toteutettuja vahvoja ja kohdennettuja tukitoimia. Ongelmiin on puututtava jo perusasteen aikaisilla ohjaus- ja tukitoimilla. Oppivelvollisuuden laajentaminen ja toisen asteen koulutuksen maksuttomuus eivät saa heikentää perusasteen tarvitsemia resursseja ja mahdollisuuksia antaa toisen asteen koulutuksessa tarvittavat valmiudet. Toiminnan olisi kyettävä ohjaamaan nuori hakeutumaan itsensä ja työelämän kannalta mielekkääseen jatkokoulutukseen sekä hankkimaan tässä tarvittavat lähtövalmiudet. Ohjauksen onnistuminen edellyttää riittävien resurssien lisäksi myös ohjauksen toimintatapojen kehittämistä sekä perusasteen hyvää yhteistyötä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten kanssa.

Esitetty tutkintokoulutukseen valmentava koulutus on kannatettava uudenlainen toimintamalli, joka paitsi yhtenäistää palvelurakennetta, myös tarjoaa mahdollisuuden selkeyttää nuoren suunnitelmia ja antaa eri muodoissaan ja nuoren tarpeiden mukaan valmiuksia tutkinnon suorittamiseen. Kaikilla perusopetuksen päättävillä nuorilla ei ole valmiuksia jatkaa suoraan toisen asteen koulutuksessa, jonne hakeutumista ja koulutuksen läpäisyä näillä esitetyillä nivelvaiheen toimilla parannettaisiin samalla syrjäytymisriskiä pienentäen. Kuitenkin merkittävä haaste on, miten tämä valmentava koulutus kyetään järjestämään tasa-arvoisesti ja lähellä nuoria harvaan asutulla maaseudulla, missä palvelu- ja toimijaverkko on muita alueita harvempi.

Etäisyys oppilaitoksiin vaikuttaa nuorten koulutukseen hakeutumiseen ja valintoihin, sillä on havaittu, että kunnissa, joissa ei ole oppilaitoksia, riski nuoren jäämisestä pelkän perusasteen koulutuksen varaan kasvaa. Kynnys koulutuksen hankkimiseen nousee etäisyyksien pidentyessä ja

valinnanmahdollisuuksien kaventuessa. Kunnissa ja maaseutualueilla, joista puuttuu toisen asteen oppilaitos (lukio tai ammatillisen oppilaitoksen yksikkö), on nuorille kohdennettava erityisiä tukitoimia koulutukseen osallistumiseen. Maaseudun nuoret tarvitsevat heille räätälöityä tukea koulutukseen hakeutumiseen sekä liikkumiseen ja asumiseen toisella paikkakunnalla. Hyvä vaihtoehto on hankkia tutkinto oman paikkakunnan yrityksessä, mutta yrityksissä tarvitaan tähän ohjausta ja resursseja. Lisäksi toisen asteen opiskelijoille on tarjottava tukea etäopinnoissa tarvittavien digilaitteiden ja yhteysien hankintaan.

Toisella asteella ohjausta ja tukea tarvitaan erityisesti keskeyttämisvaarassa oleville opiskelijoille koulutuksen läpäisyn parantamiseksi. Keskeyttämistä vähennetään riittävällä ohjauksen ja lähiopetuksen resursseilla. Opinto-ohjaajien ja opiskelijahuollon resurssien lisääminen on tarpeen. Tukipalvelujen ja -henkilöstön saatavuus, saavutettavuus ja resursointi on varmistettava myös maaseutualueilla.

Kunnille kuuluisi esityksen mukaan velvollisuus tarvittaessa ohjata oppivelvollinen nuori koulutukseen. Koulutukseen ohjaaminen on haastavaa maaseutualueilla, joilla on harva toisen asteen koulutusverkko. Nuorelle soveltuvan alan valintamahdollisuus ja vapaa hakeutumisoiikeus ovat kuitenkin tärkeitä ja ensisijaisia lähtökohtia. Miten koulutuksen laatuun, opiskelumotivaatioon ja resurssien kohdentamiseen vaikuttaa, jos oppivelvollisuus täytetään koulutuksella, jota nuori ei halua? Uudistus ja oppilasaineksen heikkeneminen eivät saa johtaa muun koulutuksen laadun heikkenemiseen. Päinvastoin työllisyysasteen kasvattaminen ja osaavan työvoiman tarpeen tyydyttäminen edellyttävät osaamisen laadun kehittämistä.

Määrärahojen mitoituksessa ja korvattavien kustannusten määrittelyssä on otettava alakohtaisesti huomioon maaseudulle tyypillisten elinkeinoalojen, kuten luonnonvara-alan, koulutuksen erityispiirteet ja niistä aiheutuvat kustannukset osaamisen laadun varmistamiseksi. Työelämässä oppimiseen liittyvät matka-, majoitus- ja ohjaukuskustannukset julkisten kulkuyhteysien puuttuessa, maaseudun etäisyyksissä ja erityisaloilla, joilla yrityksiä harvassa, on otettava huomioon. Esityksen osalta tulisi täsmentää rahoituksen käytänteet ja riittävyys, miten toisen asteen opiskelijan matkat järjestetään ja korvataan maaseutualueilla, joilla ei ole julkista liikennettä. Opiskelijoiden tasa-arvon, mutta myös kuntatalouden näkökulmasta on tärkeää korvata täysimääräisesti nämäkin oppivelvollisuuden laajentamisesta aiheutuvat kustannukset.

Oppilaitosten rooli maaseudulla on keskeinen kansainvälistymiskasvatuksessa sekä työelämän ja jatko-opintojen mahdollisuuksien avaamisessa. Pitkistä etäisyyksistä aiheutuvista kustannuksista johtuen esimerkiksi opintovierailujen mahdollisuudet vähenevät opetuksen maksuttomuusvaatimuksen takia, mikä heikentää eri alueiden välistä tasa-arvoa.

Lain viimeistelylle ja toimeenpanolle on varattava riittävästi aikaa, nyt esitetty aikataulu on liian kireä. Esimerkiksi koronapandemian talousvaikutukset ovat vielä avoimia, samoin monet muut mm. nuorten tukipalveluihin ja sosiaaliturvaan vaikuttavat rakenteelliset uudistukset. Esityksen viimeistelyssä tarvitaan eri tahoille ja maaseutualueille aiheutuvien vaikutusten tarkkaa arviointia.

Lausunnon keskeinen sisältö

Maaseutupolitiikan neuvoston (MANE) sihteeristö pitää kannatettavina esityksen tavoitteita nostaa koulutus- ja osaamistasoa toisen asteen tutkinnon suorittamisastetta kasvattamalla, mutta tavoitteen saavuttaminen edellyttää jo perusasteen aikaisiin ongelmiin puuttumista riittävästi resursoituilla ohjaus- ja tukitoimilla. Nuoren on saavutettava valmiudet toisen asteen tutkinnon suorittamiseen, tähän tarvittavia resursseja esitetty uudistus ei saa heikentää. Esitetty tutkintokoulutukseen valmentava koulutus on kannatettava uudenlainen toimintamalli selkeyttämään nuoren suunnitelmia ja antamaan tarvittavat valmiudet. Valmentavan koulutuksen järjestämiseen liittyy kuitenkin nuorten tasa-arvoisuuteen ja kuntien talouteen liittyviä haasteita harvaan asutulla maaseudulla, missä palvelu- ja toimijaverkko on muita alueita harvempi.

Toisella asteella ohjausta ja tukea tarvitaan erityisesti keskeyttämisvaarassa oleville opiskelijoille koulutuksen läpäisyn parantamiseksi. Keskeyttämistä vähennetään riittävällä ohjauksen ja lähiopetuksen resursseilla ja palveluilla, joiden saatavuus ja saavutettavuus on varmistettava myös maaseutualueilla. Esityksen osalta tulee lisäksi täsmentää, miten toisen asteen opiskelijan matkat järjestetään ja korvataan maaseutualueilla, joilla ei ole julkista liikennettä. Esimerkiksi työelämässä oppimiseen liittyvät matka-, majoitus- ja ohjauskustannukset julkisten kulkuyhteyksien puuttuessa, maaseudun etäisyyksissä ja erityisalioilla, joilla yrityksiä harvassa, on otettava huomioon. Määrärahojen mitoituksessa ja korvattavien kustannusten määrittelyssä on otettava alakohtaisesti huomioon maaseudulle tyypillisten elinkeinoalojen, kuten luonnonvara-alan, koulutuksen erityispiirteet ja niistä aiheutuvat kustannukset osaamisen laadun varmistamiseksi.

Uudistus ja oppilasaineksen heikkeneminen eivät saa johtaa muun koulutuksen laadun heikkenemiseen, joten tarvittavien resurssien riittävyys on varmistettava. Kunnille ja koulutuksenjärjestäjille on tärkeää korvata täysimääräisesti oppivelvollisuuden laajentamisesta aiheutuvat kustannukset. Kuntien velvollisuuksiin kuuluvan oppivelvollisen koulutukseen ohjaaminen on haastavaa maaseutualueilla, joilla on harva toisen asteen koulutusverkko. Opetuksen maksuttomuusvaatimus tuo erityisesti maaseutu ympäristössä pitkistä etäisyyksistä johtuvia lisähaasteita kansainvälistymiskasvatuksessa sekä työelämän ja jatko-opintojen mahdollisuuksien avaamisessa tarvittavien opintovierailujen toteuttamiselle, mikä heikentää eri alueiden välistä tasa-arvoa.

Lain voimaantulolle esitetty aikataulu on liian kireä, sen vaikutusten arvioinnille, viimeistelylle ja toimeenpanolle on varattava lisää aikaa.

Maaseutupolitiikan neuvoston sihteeristön jäsenistä Suomen Yrittäjät ei kannata edellä esitettyä oppivelvollisuuden nostoa, mutta omaksuu muilta osilta sihteeristön lausunnon.

Christell Åström
pääsihteeri
Maaseutupolitiikan neuvosto

Juha Rutanen
erityisasiantuntija
Osaaminen ja työllisyys -verkosto